

HÉJJAS Eszter

Katonasors 1664-ben Magyarországon

Az 1664. évi nagy török háborúra már az előző év őszen megkezdődött a felkészülés. A Birodalmi Gyűlés megszavazta a kért segélyeket, csapatokat kezdtek toborozni, és az év elejére már az is nyilvánvalóvá vált, a segélyhadak egész Európából fognak érkezni. Zrínyi Miklós téli hadjáratának sikerei fellelkesítették az európai közvéleményt, március folyamán már megindult a gyülekezés, a francia uralkodó például részletes levelezésben biztosította 6000 fős segélycsapata számára a német tartományokon való átvonulásnak nemcsak útvonalát, de az ellátást, közlekedési eszközöket stb. A magyarországi hadszíntérre érkezve, a háborúban kevésbé gyakorlott, a kirabolt, hosszú végvári harcokban elpusztult ország körülményeire fel nem készült katonákat azonban keserves csalódások sora érte.

A háború mindenkor meglevő nyomorúsága, borzalmi csak fokozódtak az idegen országban, az állandó hadakozástól kimerült, mindkét fél katonáitól rettegő lakosság, a járhatatlan utak, az otthon, nyugat-európai, megszokott körülményektől messze elmaradó életviszonyok következtében. Egyetlen, de nem elhanyagolható kiegészítő körülmény, az Magyarországra érkező német, francia és más nemzetiségű katonák legnagyobb része itt harcolt először törökök ellen. A zsoldosként elszegődöttek az európai hadszíntereken megszokott harcmodorra készültek, a nemesi résztvevők, fiatal tisztek nagyobb része a személyes, könnyű dicsőséget kereste. A most idézendő levélrészlet szövege kevés információt ad magára az események lefolyására, tanulság nélkülinek mégsem nevezhető. A hadba indulók várakozásainak semmi módon nem felelt meg az átélt valóság, valószínűleg csak kevesen lehettek közöttük, akik valóban tudták, milyen sors várhat rájuk. A hadjárat legjelentősebb összecsapása, a szentgotthárdi csata egyébként a hadvezetés szintjén is bebizonyította, hogy gyakorlatlan, össze nem szokott csapatokkal, ismeretlen körülmények között majdhogynem lehetetlen gyakorolni a háború „művészetét.” Ismerjük a francia tisztek jelentéseit, amelyek arról szólnak, a birodalmi csapatok nagyon hamar megfutottak a török roham elől, s csak kisebb egységek vitéz helytállása mentette meg a helyzetet. Végül is a törököket meglepte a hirtelen heves ellenállás, és voltaképpen az egyéni kezdeményezés és hadi érdem fordította meg az ütközet kimenetelét.

A huszadik század modern borzalmi közepette hajlamosak vagyunk az elmúlt korok hadviselését humánusabbnak elképzelni. Nos, erre a naiv hitre

meglehetősen kiábrándító választ ad az egykorú, ismeretlen, valószínűleg közrendű katona beszámolója. S mindez független a hadjárat végső kimeneteletől, itt már nem a győzelmet kereső hadfi, hanem a kiábrándult ember szólal meg.

A dokumentum jelzése szerint kivonat egy levélből a Szentkereszt melletti táborból, 1664 május 29-i dátummal. Mai lelőhelye a francia külügyi levéltár diplomáciai levelezés köteteinek Ausztria sorozata, annak 19. kötete. Ebből a levéltári anyagból az Országos Levéltár tekintélyes mennyiségű magyar vonatkozású dokumentum mikrofilm-másolatát kapta meg, így az idézett dokumentum itt is hozzáférhető.

Copie d'un article de lettre escritte du Camp Imperial de St. Croix le 29 may 1664.

Tous les Français et tant des Princes et Seigneurs auront assez loisir de se mordre la pousse quand ils se verront tant soit peu engagez en ce Royaume, dans lequel il ne leur sera pas difficile de discerner la difference qu'il y a entre les chaumieres et fugures de ce Pays et les Tuileries et le Luxembourg de Paris. C'est asseurement a escrire que ces messieurs ont esté tres mal informé de cette guerre puisque une grande quantité de sceaux désiré d'y avoir une cuisse ou ailes. Au reste l'estat de ceux a qui le bon destin permettra d'en rechapper apprendra aux autres ce qu'ils auront a faire a l'avenir et tenez pour certain que l'année prochaine (en cas de guerre) vous ne verrez point tant de presse parmi les uns et les autres de venir chercher de si loing midy a 14 heures. Moy qui suis icy sur les arènes, j'en puis scavoir quelques chose et puis en dire plus lachement mon sentiment que ceux qui parlent de loing sans voir. Quelques iustes, glorieuse et legitime et bien fondée guerre qui se puisse estre la nostre que nous faisons aux Turcs, ou que pour mieux dire les Turcs nous font cela n'empesche pas quelle ne soit la plus cruelle, barbare inhumaine et effroyable guerre que les nations puissent se faire les unes aux autres. Tout ce qui paroist a nos yeux est tout plains d'affroy et d'espouvante tout le pais bruslé et desole: les bleds gastez et mincez les chevaux contraints a se nourrir de ce que autre fois n'aurait pas esté employé a leur faire de la littere. Le soldat foué de se passer de la proviandes, laquelle estant fort rare. Iugez si nous, que combien des ventrez creux combien des squelettes et des vrays profiants de la mort peuvent regretter une telle guerre, la nation avec qui nous devons manger la soupe, fort légère, mescontente, presumptueuse

et pour ne pas negliger l'usage des termes ou epithetes de la cour fourbe et perfide. Nos troupes nouvellement levées, aguerries la plus part a fluster un pot de vin ou de bierre, ou a crier mon pere et ma mere me l'avaient bien dit quand un officier les aient esuciller pour les gardes ou pour autre chose. Les Generaux s'entendent entr'eux cosi tuti. Les officiers experimentez dispersez parcy parla et finalement toute l'armée quoy que ce ne soit que le commencement reduite aux helas sans argent et sans pain. Mais ne faut-il pas encore oublier de dire quel est le traitement qui nous preparent les ennemies les quels par tout ou ils marchent, ils y laissent le feu, les flammes et les cendres pour marquer de leur passage. Tout ce qu'ils rencontrent est misérablement massacré et mis en pieces. Tous Allemands, hongrois, francais et Italiens soit qui se sont ne doivent esperer autres plus favorables traitement que celuy qui se termine alla perte della teste; et ces ... mesme quand ils sont pris se mettent de sang froid a terre pour avoir le col couppé, ne desirant pas d'avoir un meilleur traitement que celuy qu'ils nous feront s'ils fussent les Maistrez. Mais en outre ce qui reduit cette guerre encore plus insupportable c'est le Meslange des Tartares gens cruels et barbares en superlatif, qui n'espargnent rien et ne pardonnent ny a sexe ni a vieux ny a jeunes et ce qui est encore plus horrible est que telle teste qui trouveroit qui la racheteroit 50m escus ne laisserait pas d'estre aunallée des espauls par ces coquins pour en avoir un seu ducat prix de leur cruauté, que des tresourez estably sont touiours prests a payer a qui plus en porte.

AAE CP Autriche vol. 19. fol. 151—152. — Mikrofilm: OL F 15

Zusammenfassung

Eszter HÉJJAS: Soldatenschicksal in Ungarn aus dem Jahre 1664. Auszug aus einem anonymen Bericht

Der große Türkenkrieg im Jahre 1664 hat schon in ganz Europa begeistertes Echo gefunden. Im Frühjahr standen schon Hilfstruppen bereit und wollten in ungarische Schlachtfelder ziehen. Für die meisten von den deutschen, französischen und anderen Söldnern war es die erste Gelegenheit, gegen die Osmanen zu kämpfen. Die entsprechende Strategie und Taktik kannten sie aber nicht, sie waren an die westeuropäische Kriegführung und nicht an den Türkenkrieg gewöhnt. Hier gab es kaum Möglichkeit, sich persönlich in der Kriegskunst auszuzeichnen. Der diesmal veröffentlichte Bericht (Auszug aus einem Brief) eines anonymen, vermutlich einfachen Soldaten zeigt die Enttäuschung und Verfremdung eminent auf.

Fundort: Archiv für äussere Angelegenheiten (Frankreich), Diplomatische Briefwechsel, Österreich, Bd. 19. Mikrofilm in dem Ungarischen Staatsarchiv.